

Asia: VN/23656/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle toimeentulotuesta annetun lain 7 a §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Takuusäätiön neuvonnassa kohdataan vuosittain noin 7000 toimeentulo- ja velkavaikeuksien kanssa kamppailevaa ihmistä. Lisäksi noin 3000 ihmistä hakee säätiöltä pienlainaa pääasiallisena käyttökohteena elinkustannukset ja laskujen/velkojen maksaminen tai takausta ongelmavelkojensa järjestelemiseen. Näemme, kuinka monet ovat jo nyt ahtaalla hintojen ja asumiskustannusten nousun takia. Toimeentulovaikeudet johtavat herkästi velkaantumiseen, millä on moniulotteisia haitallisia seurauksia niin henkilölle itselleen kuin hänen perheelleen ja yhteiskunnalle.

Takuusäätiö esittää huolensa siitä, että esitetty muutos, erityisesti yhdistettynä muihin vireillä oleviin etuuksien heikennyksiin, aiheuttaa enemmän ongelmia kuin hyötyjä ja heikentää entisestään kaikkein heikoimmassa asemassa olevien ihmisten tilannetta. Pidämme erittäin tärkeänä, että eri etuuksiin suunnitteilla olevien muutosten yhteisvaikutuksista tehdään riittävä kokonaisarviointi ennen yksittäisten muutosten toimeenpanoa.

Esitys johtaa taloudellisista syistä aiheutuvan asunnottomuusriskin nousuun sekä vuokratien ja häätöjen kasvuun. Vaatimus edullisemman asunnon järjestämisestä on epärealistinen tilanteessa, jossa kohtuuhintaisista asunnoista on valmiiksi pulaa ja yhteiskunnan tukemaa asuntotuotantoa esitetään ajettavan alas. Esitetty kolmen kuukauden määräaika uuden asunnon löytämiseksi on hyvin tiukka ja lisäksi käytännössä mahdoton henkilöille, joilla on maksuhäiriöitä, kuormittava elämäntilanne tai elämänhallinnan haasteita. Vaatimus aiheuttaa huolta ja epävarmuutta, ja saatavilla tulisi olla asiantuntevaa apua ja tukea asunnon etsimiseen ja vaihtoon. Kuitenkaan esimerkiksi asumisneuvontaa ei ole tällä hetkellä saatavilla valtakunnallisesti ja hallitusohjelman mukaisesti asumisneuvonta-avustusta ollaan kaiken lisäksi leikkaamassa.

Toimeentulotuki on viimesijainen ja tilapäiseksi tarkoitettu etuus, jonka myöntäminen perustuu tarveharkintaan. Esityksessä on kuitenkin vain vähän tilaa hakijoiden yksilöllisen tilanteen huomioimiselle. Tosiasiasiallisesti toimeentulotukeen voidaan turvautua myös pitkäaikaisesti, esimerkiksi tuloista tehtävän ulosmittauksen vuoksi. Pitkäaikaisesti toimeentulotuen varassa olevien henkilöiden taloudellinen liikkumavara on käytännössä olematon, ja ajatus talouden sopeuttamisesta tinkimällä muusta kulutuksesta asumisnormin ylittävien asumismenojen

kattamiseksi on kohtuuton. Esityksessä ei huomioida aiempaan tapaan niitä tilanteita, jossa hakijalla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta hankkia kohtuuhintaista asuntoa, vaikka tunnustetaan esimerkiksi luottohäiriömerkintöjen huomattavasti vaikeuttava vaikutus asunnon vaihtamisen tai saannin mahdollisuuksiin. Asumisnormin ylittäviin erityisperusteisiin tulee lisätä mahdollisuus yksilölliseen harkintaan, kun muuttoa vaikeuttaa muu erityinen tai sosiaalinen syy tai kun ihminen ei yrityksistään huolimatta ole saanut edullisempaa asuntoa määrääjässä. Kuten tämä aika on osoittanut, asumiseen liittyvät kustannukset voivat nousta nopeasti ja hallitsemattomasti ilman toimeentulotuen hakijan myötävaikutusta.

Asumismenojen normittaminen aiheuttaa ihmisille maksuvaikeuksia ja voi johtaa esimerkiksi korkeakorkoisten kulutusluottojen nostamiseen vajeen paikkaamiseksi. Vuokratästit tulevat lisääntymään ja niihin tullaan hakemaan ehkäisevää tai täydentävää toimeentulotukea. Esitys aiheuttaa todennäköisesti lisäpainetta sosiaalihuollon sekä asumisneuvonnan lisäksi myös talous- ja velkaneuvonnan palveluille. Erityisesti vähäisen ylityksen huomioimisen poistaminen voi ruuhkauttaa epätarkoituksenmukaisella tavalla paitsi palveluja, myös vuokranantajatahoja.

Asunnottomuuden torjunnan näkökulmasta esitys johtaa kohtuuttomiin tilanteisiin, joissa asunnottomuutta tai asunnottomuusuhkaa kokeneiden henkilöiden on taloudellisista syistä mahdotonta ottaa vastaan edes vähäisesti asumisnormissa määritellyt asumiskulut ylittävää vuokra-asuntoa ja asunnottomuus on vaarassa pitkittyä. Tämä voi johtaa ehkäisevän ja täydentävän toimeentulotuen ja hätämajoituksen tarpeen kasvulle sekä hidastaa asumispalveluun liittyvästä asunnosta siirtymistä eteenpäin tuen tarpeen vähentyessä. Aiemmista vuokraveloista tehty maksusuunnitelma on monesti edellytys asunnon saamiselle, mutta mahdollisuus tällaisten maksusuunnitelmien noudattamiseen vaikeutuu, mikäli toimeentulotuen perusosasta tulee kattaa asumisnormin ylittäviä asumismenoja.

Esityksessä ei oteta kantaa siihen, miten asunnon vaihtamiseen liittyvistä kuluista (muuttokulut, vuokravakuudet, päällekkäiset vuokranmaksuajat) huolehditaan ja mitä kuluja hakijoille korvataan. On epäselvää, onko hakijalla mahdollisuudet arvioida mahdollisen asunnon vaihdon vaikutuksia omaan talouteensa etukäteen, mikä lisää epätietoisuutta ja stressiä. Edullisemmat asumiskulut voivat myös merkitä muiden kulujen, kuten työmatkakulujen tai lapsen tapaamiseen liittyvien kulujen, kasvua. Asumisnormin ylitykseen oikeuttavat hyväksyttävät perusteet eivät jätä tilaa harkinnalle, ja asettavat erimerkiksi lapsiperheet eriarvoiseen asemaan keskenään. Erityisen tuen tarve on osin tulkinnanvarainen ja perustuu esimerkiksi tulkintaan perheen turvaverkostoista ja niiden käytöstä. Lisäksi jää hieman epäselväksi, miten suhtaudutaan niihin toimeentulotuen hakijoihin, jotka eivät ole noudattaneet aikaisempaa kehotusta etsiä edullisempaa asuntoa. Jos kyse on ollut lyhytaikaisesta toimeentulotuen tarpeesta, on ymmärrettävää, ettei tilanteessa ole lähdetty hakemaan muutosta asumistilanteeseen.

Takuusäätiö pitää tärkeänä, että työllisyys-, toimeentuloturva- ja sosiaalipolitiikkaan liittyvien säädösmuutosten yhteydessä otetaan huomioon aina myös niiden ilmasto- ja ympäristövaikutukset. Tämä edellyttää säädösmuutosten hyväksyttävyyden ja oikeudenmukaisuuden moniulotteista arviointia. Kaikille kotitalouksille tulee turvata kohtuulliset mahdollisuudet tehdä taloudellisesti ja ekologisesti kestäviä arjen valintoja (asuminen, liikkuminen, ruoka ja muu kulutus).

Backman-Grönqvist Minna
Takuusäätiö sr.